

تاثیر همکاری نظامی قدرت‌های منطقه‌ای خاورمیانه با اسرائیل بر روابط با ایران

فاطمه جوانمرد

کارشناس ارشد روابط بین‌الملل

چکیده

افزایش قدرت هسته‌ای ایران در کنار تغییراتی که در خاورمیانه صورت گرفته، سبب افزایش قدرت‌گیری ایران در منطقه خاورمیانه شده است. افزایش قدرت ایران سبب احساس تهدید از سوی سایر قدرت‌های منطقه خاورمیانه یعنی مصر، عربستان، ترکیه و اسرائیل شده است. از این رو قدرت‌های این منطقه سعی کرده‌اند با همکاری‌های نظامی میان یک‌دیگر، از افزایش قدرت ایران جلوگیری کنند. در این میان اسرائیل به دلیل توان بیشتر برای مقابله با ایران، مورد توجه قدرت‌های دیگر قرار گرفته است. پژوهش حاضر در پی پاسخ به سوال؛ چگونه همکاری نظامی قدرت‌های خاورمیانه با اسرائیل بر روابط با ایران اثر می‌گذارد، است. در پاسخ باید گفت، همکاری‌های نظامی-امنیتی این کشورها با اسرائیل سبب افزایش سوءظن‌ها و همچنین کاهش قدرت منطقه‌ای ایران در خاورمیانه و افزایش تنش میان آن‌ها خواهد شد. روش پژوهش حاضر کیفی و با رویکرد توصیفی-تبیینی می‌باشد و داده‌ها از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی جمع‌آوری شده‌اند. برای تبیین موضوع پژوهش نیز از رهیافت «موازنه تهدید» استفاده شده است.

کلیدواژه: قدرت‌های خاورمیانه، همکاری نظامی، ایران، اسرائیل



۱- بیان مسئله

نظام های منطقه ای در دل نظام های بین الملل قرار دارند در واقع نظام های منطقه ای شکل کوچک شده نظام بین الملل هستند و همانند نظام بین الملل دارای قطب بندی هستند. ساختار قدرت در منطقه به صورت تک قطبی، دو قطبی و چند قطبی می باشد. نظام منطقه ای تک قطبی یا سلسله مراتبی نظامی است که در آن یک قدرت بزرگ واحد با تعدادی دولت نسبتاً کوچک وجود دارد، در نظام منطقه ای چند قطبی چند قدرت بزرگ متقارن حضور دارند و در نظام های دو قطبی منطقه ای، دو قدرت بزرگ حضور دارند (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۶).

از جمله نظام های منطقه ای می توان به خاورمیانه اشاره کرد که از مناطق حیاتی و موثر در معادلات ژئوپلیتیک جهانی است. خاورمیانه به عنوان یکی از مناطق مهم جهان شناخته شده است. اهمیت استراتژیکی و ژئواستراتژیکی این منطقه را می توان در استراتژی های قدرت های بزرگ جهانی مشاهده کرد. امنیت این منطقه به دلیل موقعیت ارزشمند آن همواره مورد توجه قدرت های بزرگ و هژمون های جهانی در دوره های مختلف بوده است.

خاورمیانه به دلیل تنوع قومی، نژادی و دینی و همچنین به دلیل حضور قدرت های بیگانه، همواره محل نزاع بوده است. به دلیل نفوذ قدرت های بزرگ جهانی در امور داخلی دولت های اسلامی منطقه خاورمیانه، این منطقه همواره به عنوان پر آشوب ترین منطقه جهان از نبود امنیت و آرامش رنج می برد (جعفری، ۱۳۹۲). صلح در این منطقه به دور از واقعیت است. در این منطقه کشورها با نظام های سیاسی متفاوت قرار دارند که هر کدام به دنبال دست یابی قدرت در منطقه هستند. قدرت اصلی ترین عنصر این ساختار را تشکیل می دهد. در این منطقه سطح بالایی از آناشری وجود دارد.

ایران و اسرائیل دو کشور قدرتمند در خاورمیانه هستند که هر یک به دنبال برتری بر دیگری است. اتحاد این دو کشور با سایر کشورهای خاورمیانه عاملی برای تقویت جایگاه آن ها می باشد. با توجه به خصومت میان این دو کشور، اتحاد آن ها با دیگر کشورهای خاورمیانه در واقع سبب استحکام جبهه آن ها در مقابل دیگری خواهد شد. در این میان اسرائیل با کمک امریکا سعی در نزدیکی به کشورهای خاورمیانه ای کرده و با تعدادی از این کشورها وارد رابطه شده و همچنین به همکاری در زمینه های



مختلف با این کشورها پرداخته است. در این میان کشورهای خاورمیانه به دلایل گوناگون از جمله سیاست انقلابی ایران و حمایت آن از گروه‌های مقاومت، نسبت به این کشور دچار سوءظن هستند.

سوال پژوهش حاضر اینگونه مطرح می‌شود که چگونه همکاری نظامی قدرت‌های خاورمیانه با اسرائیل بر روابط آن‌ها با ایران اثر می‌گذارد؟ فرضیه پژوهش بر این مبنا قرار دارد که؛ عربستان، اسرائیل، مصر و ترکیه کشورهایی با قدرت و نفوذ بالا در خاورمیانه هستند که همراه با ایران قطب‌های قدرت در خاورمیانه را تشکیل می‌دهند. روابط و همکاری مصر، عربستان و ترکیه با اسرائیل سبب شده است تا بر روابط آن‌ها با ایران اثر گذارد و سبب تزلزل قدرت منطقه‌ای ایران در خاورمیانه شود. همکاری آن‌ها با اسرائیل سبب شده است تا روابط میان این کشورها با ایران همواره با سوءظن همراه باشد. مهمترین همکاری این کشورها با اسرائیل همکاری‌های نظامی-امنیتی آن‌ها می‌باشد که قدرت منطقه‌ای ایران را در آینده با خطر مواجه می‌کند. روش پژوهش حاضر کیفی و با رویکرد توصیفی-تبیینی می‌باشد و داده‌ها از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی جمع‌آوری شده‌اند. برای تبیین موضوع پژوهش نیز از رهیافت «موازنه تهدید» استفاده شده است.

۲- چارچوب نظری

استفان والت، نظریه پرداز نظریه «موازنه تهدید»، نظریه خود را با نقد نظریه «موازنه قدرت» والتز آغاز می‌کند. از نظر والت، تهدید مهمترین عامل و مولفه در ایجاد موازنه در میان کشورها است. از نظر والت قدرت به تنهایی نمی‌تواند سبب ایجاد موازنه گردد بلکه احساس تهدید است که کشورها را به موازنه علیه دیگری وا می‌دارد. از نظر والت، میزان تهدید و ریسک مهمترین عامل تصمیم‌گیری رهبران دولت‌ها در سیاست خارجی می‌باشد (جوانمرد و همکاران، ۱۴۰۲). بنابراین، وی قدرت را تنها عامل ایجاد موازنه نمی‌داند بلکه قدرت را تنها یک رکن در محاسبات تهدید قلمداد می‌کند. منظور والت از تهدید، صرفاً به میزان قدرت دولت‌ها بستگی ندارد، بلکه برداشت دولت‌ها در روابطشان از تهدید مدنظر اوست (باقری چوکامی و محمدی الموتی، ۱۳۹۳).

در نظریه‌ای که والت ارائه کرده، چهار مولفه را برای تهدید نام برده است:

۱- مجاورت جغرافیایی: از نظر والت، توانایی دولت‌ها برای اعمال قدرت با افزایش فاصله کاهش می‌یابد در نتیجه دولت‌های نزدیکتر نسبت به دولت‌های دورتر تهدیدآمیزترند (جانسیز و



اعجازی، ۱۴۰۰). براین اساس احتمال موازنه دولت ها در برابر قدرت دولت یا دولت هایی که نزدیک به آن ها هستند بیشتر از قدرت های دور دست است.

۲- قدرت کل: منظور از قدرت کل، پتانسیل هایی می باشد که در یک دولت و سرزمین نهفته است. به طور مثال قدرت نظامی، جمعیت و وسعت سرزمینی از منابع و پتانسیل های یک دولت هستند که دولت می تواند از آن برای تهدید سایر کشورها استفاده کند. در واقع دولت هایی که منابع و پتانسیل بالایی دارند، ظرفیت تبدیل به یک تهدید بالفعل را در خود دارند.

۳- قدرت تهاجمی: بنابر باور استفان والت اگر اندازه دیگر منابع دولت ها با هم برابر باشد، احتمال زیادی وجود دارد که دولت های دارای قابلیت های تهاجمی بسیار به تشکیل اتحاد مبادرت ورزند. باید خاطرنشان ساخت گرچه قدرت تهاجمی با قدرت کل و مجاورت جغرافیایی در ارتباط است اما با آن ها یکسان نیست، در واقع قدرت تهاجمی دارای این قابلیت است که حاکمیت یا یکپارچگی سرزمینی دولت دیگر را تهدید کند (جانسیز و اعجازی، ۱۴۰۰).

۴- نیات تهاجمی: میان نیات تهاجمی و درک تهدید یک رابطه مستقیم وجود دارد یعنی هر اندازه نیات تهاجمی یک دولت افزایش یابد به همان نسبت میزان تهدیدی که سایر کشورها درک می کنند افزایش می یابد. برداشت ها از نیت دولت نقش مهم در انتخاب اتحاد ها ایفا می کند، نیت دولت می تواند ناشی از ایدئولوژی باشد به طوری که فاصله ایدئولوژیک بین نخبگان حاکم در تک قطب و نخبگان حاکم در سایر دولت ها اهمیت زیادی دارد چرا که دولت ها در برابر تک قطب با ایدئولوژی رقیب یا مخالف احتمالاً موازنه سخت را برمیگزینند (جوانمرد و همکاران، ۱۴۰۲).

افزایش قدرت ایران در دهه های گذشته در خاورمیانه سبب افزایش احساس تهدید از سوی سایر کشورهای این منطقه شده است. بر همین اساس کشورهایایی که به عنوان یک قدرت در منطقه خاورمیانه قرار دارند احساس تهدید بیشتری را از سوی ایران دریافت کردند. قدرت رو به رو رشد یک کشور در یک منطقه می تواند سبب تک قطب شدن منطقه شود و سایر کشورها را در زیر مجموعه خود قرار دهد. از این جهت قدرت های منطقه خاورمیانه برای جلوگیری از افزایش رو به رشد ایران دست به موازنه زده اند. در این میان اسرائیل به دلیل داشتن قدرت بالفعل نسبت به ایران، توجه سایر



کشورها را به خود جلب کرده است. بدین ترتیب کشورهای مصر، ترکیه و عربستان با همکاری با اسرائیل وارد یک توازن علیه ایران شده اند.

۳- همکاری اسرائیل و قدرت های خاورمیانه

از سال ۲۰۰۵ تا کنون ما شاهد قدرت یابی ایران در داخل و در منطقه خاورمیانه هستیم. سرنگونی حزب بعث در عراق، قدرت یابی شیعیان بعد از بهار عربی و نفوذ ایران در بین شیعیان خاورمیانه و دست یابی این کشور به تکنولوژی هسته ای، سبب شده است تا قدرت ایران در منطقه افزایش یابد. افزایش قدرت ایران در خاورمیانه سبب تبدیل شدن این کشور به یکی از قدرت های منطقه و در پی آن تبدیل شدن آن به تهدیدی برای سایر قدرت های منطقه، شده است.

علاوه بر ایران، ترکیه، مصر، عربستان و اسرائیل نیز جملگی قدرت های منطقه ای در خاورمیانه هستند. حمایت ایران از گروه های شیعی و مقاومت سبب احساس تهدید دولت های منطقه شده است. دولت های منطقه حمایت ایران از این گروه ها را دخالت در امور داخلی خود و در نتیجه براندازی حکومت خود می دانند. قدرت یابی این گروه ها سبب نفوذ ایران در کشورهای منطقه شده است. افزایش نفوذ ایران در کشورها منطقه سبب افزایش تهدید سایر قدرت های منطقه به دلیل افزایش قدرت یک قطب شده است.

اشتراک تهدید ترکیه، مصر و عربستان با اسرائیل سبب همکاری آن ها با این کشور شده است. خصومت اسرائیل با ایران از زمان تشکیل حکومت جمهوری اسلامی به دلیل اعلان خصومت این کشور علیه اسرائیل، آغاز شده است. قدرت نفوذ سیستم های اطلاعاتی-امنیتی و همچنین قدرت نظامی و هسته ای اسرائیل سبب ایجاد یک توازن در برابر ایران شده است. احساس تهدید سایر قدرت ها از ایران و همچنین به دلیل توازن اسرائیل در برابر این کشور، سبب شده تا آن ها با اسرائیل وارد همکاری های نظامی و امنیتی برای دفع تهدید از سوی ایران شوند.

۳-۱- مصر و اسرائیل

تشکیل دولت اسرائیل همراه با برخوردهایی از سوی اعراب بوده است. مصر یکی از مهم ترین کشورهای



عربی در برخورد و تنش با اسرائیل بوده است. اولین برخورد دو کشور به جنگ اول اعراب و اسرائیل در سال ۱۹۴۸ باز می گردد زمانی که مصر پرچمدار جنگ علیه اسرائیل بوده است. برخورد دوم میان دو کشور نیز به جنگ دوم اعراب و اسرائیل در سال ۱۹۵۶ و حمله اسرائیل به مصر باز می گردد. حمله اسرائیل به مصر با واکنش هایی از سوی امریکا و شوروی همراه شد. واکنش ها به تصرف مناطقی از مصر سبب شد تا اسرائیل آتش بس را بپذیرد و از مناطق اشغالی عقب نشینی کند. سومین برخورد میان دو کشور در سال ۱۹۷۳ بوده که به جنگ ۶ روزه نیز معروف است و نتیجه آن پیروزی اسرائیل بر نیروی متحدین اعراب بوده است. و در نهایت آخرین نزاع میان دو کشور قبل از « صلح کمپ دیوید» در زمان ریاست جمهوری انور سادات رخ داده است.

ضعف شدید مصر پس از شکست های پی در پی از اسرائیل و همچنین مسئله تامین امنیت اسرائیل، دو کشور را بر آن وا داشت تا با یکدیگر از طریق میانجیگیری امریکا، وارد صلح شوند. در سال ۱۹۷۹، مصر و اسرائیل وارد معاهده صلح کمپ دیوید شدند. پذیرش این معاهده در گرو به رسمیت شناختن اسرائیل توسط مصر بود. مصر اولین کشور عربی بود که اسرائیل را به رسمیت می شناخت و با این کشور روابط خود را عادی سازی کرد. در پی عادی سازی روابط مصر با اسرائیل، سبب شد تا جهان عرب این کشور را از خود ترد کند. در واکنش به این امر، مقر اتحادیه عرب از قاهره به تونس منتقل شد. اما با گذشت زمان روابط اعراب با مصر بهبود یافت و مقر اتحادیه مجدداً به قاهره بازگشت.

مهم ترین امر در مسئله معاهده میان مصر و اسرائیل، توافق نظامی و امنیتی دو کشور است. براساس این توافق اسرائیل و مصر می بایست مسائل و مشکلات را با روش دیپلماتیک حل کنند و از نزاع و عملیات نظامی دوری کنند. امضا صلح میان دو کشور، مصر را به شریک راهبردی اسرائیل تبدیل کرد. به طور مثال، پس از وقوع خشونت در فلسطین در سال ۲۰۰۰ روابط میان مصر و اسرائیل سرد شد اما روابط تجاری میان دو کشور برقرار بود. شواهد حاکی از آن است حتی روابط میان دو کشور در پرتنش ترین حالت خود فقط فراخواندن سفرایشان بوده است.

مهمترین همکاری میان دو کشور را می بایست همکاری نظامی دو طرف دانست. با توجه به معاهده کمپ دیوید و پرداختن به بعد نظامی، همکاری نظامی میان دو کشور را می توان فقط در سطح جلوگیری از درگیری و تعداد پایگاه های نظامی و تعداد نظامیان در صحرای سینا دانست. اما از سال

۲۰۱۵ همکاری نظامی میان دو کشور افزایش یافت و به سطوح بالاتر رسید. هر چند در فاصله زمانی میان معاهده تا سال ۲۰۱۵، دو طرف همکاری های نظامی مقطعی نیز داشتند مانند آنچه که در جنگ ۳۳ روزه میان اسرائیل و حزب الله لبنان و ۲۲ روزه میان اسرائیل و حماس گذشت. ارتش اسرائیل از سال ۲۰۱۵ با تأیید دولت مصر عملیات های مخفیانه با پهنادهای ضد تروریستی را در مصر انجام داد. پهنادهای، هلیکوپترها و جت های اسرائیلی بدون علامت، حملات هوایی پنهانی را در مصر علیه اهداف تروریستی انجام دادند که گاهی اوقات چندین حمله در هفته انجام می شد. مداخله اسرائیل، به دولت و ارتش مصر کمک کرد تا کنترل خود را حفظ کنند و شبه نظامیان جهادی فعال در سینا را شکست دهند. اسرائیل موافقت کرده است که به مصر اجازه دهد در سینا حضور نظامی بیشتری نسبت به آنچه که در معاهده صلح پیش بینی شده بود داشته باشد تا مصریان بتوانند با اسلام گرایان بجنگند. (www.jewishvirtuallibrary.org/overview-of-israel-egypt-cooperation).

همکاری های نظامی در کنار سایر همکاری های مصر و اسرائیل، باعث شده تا آن ها به متحدین استراتژیک یک دیگر تبدیل شوند. در کنار احساس تهدید مصر از سوی ایران، همکاری های مصر با اسرائیل نیز روابط مصر با ایران را تحت تاثیر خود قرار داده است. از زمان تشکیل حکومت جمهوری اسلامی در ایران، روابط مصر با این کشور دچار تغییرات شد. از حمایت های مصر از امریکا در کودتا طبرس تا حمایت مصر از امارات بر سر جزایر سه گانه و تلاش این کشور در ورود به ترتیبات امنیتی خلیج فارس، جملگی سبب شد تا روابط پر تنش میان دو کشور ایجاد شود.

با تشکیل حکومت جمهوری اسلامی در ایران، گروه های اسلام گرا جدید در خاورمیانه تشکیل شدند. این گروه ها توانستند به جریان های سیاسی پر نفوذ در کشور خود تبدیل شوند. مصر یکی از کشورهایی است که جنبش های اسلام گرا را در آن شکل گرفت. دولت مصر ادعا می کند که ایران از این جنبش ها حمایت کرده و در امور داخلی کشورها دخالت می کند. دولت مصر، ایران را به حمایت از تروریسم متهم می کند. همچنین دولت مصر مدعی است سازمان جهاد اسلامی و دولت ایران همکاری نزدیک داشته و در عملیات تروریستی شرکت داشتند. همچنین ادعا می کند ایران به حمایت مالی و تسلیحاتی از حماس می پردازد. همچنین مصر مدعی بوده است که ایران به رهبران تروریست پناه می دهد، آن ها را آموزش می دهد و از نظر مالی و نظامی حمایت می کند (درویشی و مظفری، ۱۳۹۷).



حمایت ایران از گروه های جهادی و افزایش قدرت ایران سبب احساس تهدید از سوی مصر شده است. مصر، ایران را تهدیدی بالقوه برای منافع منطقه ای خود می داند. در برهه های زمانی مختلف مصر سعی کرده است تا ایران را از منطقه خاورمیانه و در ترتیبات امنیتی خلیج فارس حذف کند چرا که منافع مصر با منافع اعراب در خلیج فارس گره خورده است و تهدید منافع اعراب خلیج فارس سبب تهدید مصر نیز خواهد شد. در چارچوب این امر مصر به همکاری با اسرائیل روی آورده است.

اکنون در سال ۲۰۲۲ بعد سال ها تنش و قطع روابط، مصر و ایران با میانجیگری عمان و گاهاً عراق به سمت کاهش تنش و همکاری رفته اند. با این حال، محور امنیتی همچنان مهم ترین محور برای مصر است. این آزمایش نشان می دهد که آیا ایران آماده تغییر در سیاست های خود به گونه ای است که از ثبات منطقه حمایت کند و به حل بحران های منطقه ای مانند مناقشه یمن کمک کند همچنین در سال ۲۰۲۲ مصر به ایران در مورد هدف قرار دادن گردشگران اسرائیلی که از سینا بازدید می کنند، در پاسخ به عملیات های کشتار هدفمند ادعایی شبه نظامیان مورد حمایت ایران توسط اسرائیل هشدار داده است. قاهره همچنین نمی خواهد غزه را به پایگاهی برای ایران علیه اسرائیل تبدیل کند (South 24, 2023 September 20).

با این وجود، روند عادی سازی روابط مصر و ایران با چالش های متعددی مواجه است. نخست، مصر موضع محتاطانه ای در قبال نقش و نفوذ منطقه ای ایران دارد و آن را تهدیدی بالقوه برای منافع منطقه ای خود می داند، علیرغم وضعیت ضعیف کنونی مصر، مصر همچنان در آرزوی حفظ جایگاه خود به عنوان یک قدرت منطقه ای است که ممکن است موجب تنش با دیگر بازیگران منطقه، به ویژه ایران شود.

دوم، روابط قوی ایران با جناح های فلسطینی مانعی بالقوه برای عادی سازی روابط با قاهره است. هم مصر و هم ایران ممکن است برای اعمال نفوذ بر این جناح ها با منافع و برنامه های خود وارد جنگ قدرت شوند. چنین رقابتی ممکن است به طور بالقوه منجر به تنش و درگیری بین دو طرف شود و روند عادی سازی را پیچیده تر کند.

سوم، یک مانع حیاتی در مواضع متضاد هر دو کشور در رابطه با روابط خود با اسرائیل نهفته است. در حالی که رژیم سیسی در مصر روابط مستحکمی با تل آویو دارد، ایران همچنان دشمن اصلی اسرائیل



است. این ناهماهنگی نگرانی‌هایی را در مورد توانایی مصر برای ایجاد تعادل مؤثر بین روابط خود با تهران و تل‌آویو ایجاد می‌کند (Arab Center Washington DC, 2023 June 9).
مصر، منافع خود را متعارض با ایران می‌بیند و از این رو اسرائیل را یک متحد استراتژیک در برابر ایران می‌داند. براساس نظریه والت این تهدید است که دولت‌ها را رو به روی یک دیگر قرار می‌دهد و نه صرفاً قدرت. این موضوع در رابطه میان مصر و ایران صدق می‌کند. با وجود اینکه اسرائیل قدرت منطقه‌ای دیگری در خاورمیانه است اما قدرت این کشور سبب احساس تهدید برای مصر نشده است و بالعکس به متحد استراتژیک مصر تبدیل شده است.

۳-۲- ترکیه و اسرائیل

در ۱۹۴۹ م جمهوری ترکیه اولین کشور دنیای اسلام بود که رژیم اسرائیل را مورد شناسایی قرار داد. در سال ۱۹۹۱ روابط آنکارا و تل‌آویو وارد دوره جدیدی شد که موضوع تبادل سفرا سرآغاز آن بود و در سال ۱۹۹۶ به امضاء موافقتنامه همکاری‌های امنیتی میان ترکیه و اسرائیل منتهی شد (بزرگ مهری، ۱۳۹۹). مسئله آب‌های فرات سوریه و خودمختاری کردهای ترکیه، بیشترین تأثیر را در روابط میان ترکیه با اسرائیل گذاشت. در مقابل نیز اسرائیل به دلیل انزوای ژئوپلیتیک و مسئله امنیت به ترکیه نزدیک شده است.

در سال ۲۰۰۲ حزب عدالت و توسعه به رهبری رجب طیب اردوغان که یک حزب اسلامی و حامی مواضع فلسطین است به قدرت رسید. با وجود رویکرد اسلامی و موضع حمایت این حزب از فلسطین، روابط ترکیه با رژیم صهیونیستی تحول منفی به خود ندید. در ماه آخر ۲۰۰۲ ژنرال «موشه یالون» رئیس ستاد نیروهای دفاعی اسرائیل، بازدید از ترکیه داشت و در همین ماه، مانور «مرماید پنج» برگزار شد. در آوریل ۲۰۰۳ «سیلوان شالوم» وزیر خارجه اسرائیل به آنکارا سفر کرد. در ماه مه همین سال «شائول موفاز» وزیر دفاع اسرائیل از ترکیه دیدار و در ۸ و ۹ جولای همان سال «موشه کاتساو» رئیس جمهور اسرائیل از آنکارا بازدید کرد. روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی تا سال ۲۰۰۸ با وجود تنش‌هایی همچون ترور «شیخ احمد یاسین» که به متهم شدن این رژیم به اعمال تروریستی از جانب اردوغان نخست وزیر ترکیه منجر شد همچنان به صورت مسالمت آمیزی برقرار بود؛ تا جایی که نخست وزیر و رئیس جمهوری ترکیه در سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ با سفر به تل‌آویو با مقام‌های رژیم صهیونیستی دیدار کردند (خبرگزاری ایرنا، ۹ اسفند ۱۴۰۲)

در طول دوره ۱۹۹۶-۲۰۰۸، مبادلات نظامی میان دو کشور به یک رابطه قوی و پیچیده تبدیل شد که به عنوان "مشارکت استراتژیک" نامیده می‌شود. بیش از بیست پروژه بزرگ از جمله نوسازی و ارتقاء هواپیماهای جت F-4 و F-5، تانک های M-60 هلیکوپترهای ۲/۱ صورت گرفت. ترکیه به یک بازار سودآور برای محصولات نظامی اسرائیل مانند راکت و هواپیماهای بدون سرنشین و همچنین فناوری پیشرفته نظامی تبدیل شد (Defence Turkey Magazine, 2010 September 22).

هر دو طرف از این رابطه سود می‌برند. ترکیه محصولات با کیفیت بالا دریافت می‌کرد. اسرائیل پول در می‌آورد. یک مزیت خاص برای ترکیه این بود که اسرائیل محصولات با تکنولوژی بالا را ارائه می‌داد که ایالات متحده و سایر متحدان تمایلی به فروش آن به ترکیه نداشتند. یک پیروزی که برای اسرائیل اهمیت ویژه‌ای داشت این بود که از آسایش روانی داشتن چنین پیوند قوی در امور دفاعی با یک سنگین وزن مانند ترکیه برخوردار بود و احساس انزوای خود را در منطقه کاهش می‌داد (Defence Turkey Magazine, 2010 September 22).

این روابط در سال ۲۰۱۰ پس از کشته شدن ۱۰ غیرنظامی پس از حمله اسرائیل به کشتی ماوی مرمره ترکیه، بخشی از ناوگانی که تلاش می‌کرد محاصره اسرائیل را نقض کند و به غزه کمک کند، متوقف شد اما یک آشتی کوتاه از سال ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۸ به طول انجامید، زمانی که ترکیه سفیر خود را پس گرفت و سفیر اسرائیل را به دلیل کشتار فلسطینیان در درگیری با غزه اخراج کرد. روابط پس از خروج بنیامین نتانیاهو، نخست وزیر سابق اسرائیل آغاز شد. ایزاک هرتزوغ، رئیس جمهور اسرائیل در ماه مارس و پس از آن یایر لاپید، نخست وزیر اسرائیل در ماه ژوئن به ترکیه سفر کرد. پس از ماه ها گرم شدن روابط، اسرائیل و ترکیه در ۱۷ اوت ۲۰۲۲ از بازگرداندن کامل روابط و بازگشت سفیران به هر دو کشور اعلام کردند (Aljazeera, 2022 October 27).

با این همه فراز و فرودها، دیدار هرتزوغ، رئیس جمهور اسرائیل با اردوغان به همه نشان داد که جنس روابط آنکارا-تلاویو عمیق و امنیتی است. واقف هستیم که اتحادها در سطح مجموعه های امنیتی پایدارند؛ بنابراین اتحاد امنیتی ترکیه و اسرائیل ماهیت شکننده ندارد. در نتیجه با وجود همه تنش ها و نمایش های سیاسی، روابط دو طرف مستحکم بوده و در آینده نیز ادامه دار خواهد بود (خبرگزاری

ایرنا، ۹ اسفند ۱۴۰۲).

روابط ترکیه و اسرائیل به عنوان دو قدرت منطقه ای، اهمیت بسزایی برای ایران دارد. اتحاد و همکاری این دو کشور موجب تهدید برای ایران می شود. در مقابل تعارض منافع میان ایران و ترکیه در خاورمیانه، مانع از همکاری بیشتر بین آن ها شده است. متهم کردن ایران به حمایت از حزب پ.ک.ک (حزب کردستان ترکیه) و اتهام به صدور انقلاب اسلامی به درون مرزهای ترکیه، منافع متعارض در سوریه، مانع دانستن ایران در صلح در خاورمیانه سبب شد تا ترکیه، ایران را یک تهدید برای منافع خود محسوب کند.

ایران هرگونه عادی سازی روابط میان اسرائیل و سایر کشورها را تهدیدی علیه خود می داند. اما در مقابل، ترکیه نقش میانجی را در روند صلح خاورمیانه برگزید و داوطلب برگزاری کنفرانس های صلح در ترکیه شد. ترکیه نه تنها یکی از معدود کشورهای طرفدار امنیت و دموکراسی در منطقه است بلکه از روابط حسنه با هر دو طرف یعنی جهان عرب و اسرائیل استقبال می کند (آقاعلیخانی، ۱۳۹۰). اتحاد ترکیه و اسرائیل و پیشرفت این اتحاد باعث تهدیداتی علیه جمهوری اسلامی ایران شده است. پیوند ترکیه و اسرائیل قوی تر از پیوند میان ترکیه با ایران است. ترکیه به عنوان یک کشور توازن گر و میانجی گر در منطقه نقش ایفا می کند اما زمانی که ایران دیگر گزینه مناسبی برای تامین منافع ترکیه نباشد وزنه رابطه ترکیه و اسرائیل بیشتر می شود و در نتیجه سبب تنش میان دو کشور خواهد شد.

۳-۳- عربستان و اسرائیل

عربستان و اسرائیل روابط رسمی ندارند اما گزارش ها حاکی از آن است که تا کنون میان این دو کشور همکاری های اطلاعاتی-امنیتی صورت گرفته است. روزنامه سوئیسی باسler سایتونگ این واقعیت را فاش کرد که یک « اتحاد مخفی » بین عربستان سعودی و اسرائیل وجود دارد که هدف آن « مهار توسعه طلبی ایران در منطقه، علیرغم عدم وجود هرگونه روابط رسمی بین دو کشور » است (Middle East Monitor, 2018 January 8).

در نشست در دفتر شورا روابط خارجی واشنگتن، انور عشکی، ژنرال بازنشسته نیروهای مسلح عربستان سعودی و دور گلد، سفیر سابق اسرائیل و نزدیک به نخست وزیر بنیامین نتانیا هو، در مورد «منافع مشترک خود در مخالفت با ایران» بحث و گفتگو کردند. تایمز گزارش داده است که: «عربستان



سعودی توانایی کاهش پدافند هوایی خود را آزمایش کرده است تا اجازه دهد حمله اسرائیل به ایران از حریم هوایی آن ها عبور کند.» (Dahri, 2016).

به گزارش نیویورک تایمز، پس از بهار عربی، اسرائیل دولت سعودی را به عنوان «ضامن ثبات» می داند در سال ۲۰۱۱، اسرائیل فروش ۲۰۰ تانک لئوپارد به عربستان سعودی توسط آلمان را تصویب کرد. این موافقت از سوی یوزی آراد، مشاور امنیت ملی بنیامین نتانیاهو صورت گرفت. در طول درگیری اسرائیل و غزه در سال ۲۰۱۴، دیوید هرست، سردبیر میدل ایست آی، مقاله ای نوشت و ادعا کرد که عربستان سعودی از اقدامات اسرائیل در این درگیری حمایت می کند و مقامات موساد و سازمان های اطلاعاتی عربستان به طور منظم با هم ملاقات می کنند. در ۲۳ مه ۲۰۱۵ محمد بن نواف بن عبدالعزيز، سفیر عربستان سعودی در بریتانیا، اتحاد دولت عربستان سعودی با اسرائیل را تکذیب کرد و اقدامات اسرائیل علیه غیرنظامیان در غزه را «جنایت علیه بشریت» توصیف کرد با این حال او تماس دو کشور را انکار نکرد و گفت که «هر گونه معامله پادشاهی عربستان سعودی با اسرائیل محدود به تلاش برای دستیابی به طرحی برای صلح بوده است.» (Dahri, 2016).

روزنامه انگلیسی ساندی تایمز، در ماه مه سال ۲۰۱۳ گزارشی را منتشر کرد مبنی بر این که یک توافق دفاعی مابین اسرائیل، عربستان سعودی و امارات متحده عربی شامل به اشتراک گذاری پایگاه رادار و اطلاعات دفاع موشکی در حال شکل گیری بوده است. همچنین در ماه نوامبر، این روزنامه باز گزارش داد عربستان سعودی در استفاده از هواپیماهای قابل سوخت گیری، هلیکوپتر های امداد و نجات و هواپیماهای بدون سرنشین با اسرائیل همکاری خواهد کرد (آدمی و همکاران، ۱۳۹۷).

بر اساس یک گزارش، مقامات ارشد نظامی اسرائیل و عربستان سعودی در گفتگوهای محرمانه با میانجیگری ایالات متحده برای گفتگو در مورد هماهنگی دفاعی علیه ایران دیدار کرده اند. وال استریت ژورنال روز یکشنبه ۲۶ ژوئن ۲۰۲۲، به نقل از مقامات ایالات متحده و منطقه ای فاش کرد که هیئت هایی از ریاض و همچنین قطر، امارات متحده عربی، بحرین، اردن و مصر در ماه مارس با رئیس ستاد ارتش اسرائیل در شهر شرم الشیخ مصر دیدار کردند. ایالات متحده توسط ژنرال فرانک مک کنزی، رئیس سابق ستاد فرماندهی مرکزی ایالات متحده نمایندگی می شد. این نشست بی سابقه اولین باری است که مقامات اسرائیلی با چنین طیف گسترده ای از همتایان جهان عرب با هدف مقابله با

تهدید مشترک توانایی‌های رو به رشد موشکی و پهپادی تهران دیدار می‌کند (The Guardian, 2022 June 27).

همکاری عربستان با اسرائیل نشان دهنده حفظ منافع ملی به عنوان اولویت و تغییر سیاست‌های کلان این کشور است. حفظ ثبات و امنیت هر کشور اولین هدف هر کشور می‌باشد. احساس تهدید عربستان از نفوذ و قدرت رو به افزایش ایران در منطقه و در کنار مرزهای خود سبب شده تا این کشور به همکاری با اسرائیل برای ایجاد توازن در برابر ایران، روی آورد. حمایت ایران از حوثی‌های یمن، دولت بشار اسد، حزب الله لبنان، حماس و حشد شعبی عراق، سبب افزایش احساس تهدید عربستان در کنار مسئله صدور انقلاب جمهوری اسلامی به کشورهای همسایه، شده است.

۴- نتیجه‌گیری

خاورمیانه به عنوان یک نظام منطقه‌ای چندقطبی شناخته شده است. در مناطق چند قطبی، قطب‌های قدرت همواره سعی می‌کنند از افزایش قدرت یک قطب جلوگیری کنند چرا که افزایش قدرت یک قطب منطقه را به سمت تک قطب می‌برد. قطب‌های قدرت در برابر قطبی که در حال افزایش قدرت است به صورت دو یا چند جانبه وارد ائتلاف می‌شوند. ائتلاف‌ها و همکاری‌ها میان قطب‌ها پایدار نیست؛ زمانی که قطب در حال افزایش قدرت را ساقط کنند، ائتلاف نیز از بین خواهد رفت. مهم‌ترین بعد ائتلاف و همکاری میان کشورها، همکاری امنیتی و نظامی است. همکاری نظامی قدرت‌های منطقه‌ای خاورمیانه با اسرائیل برای دفع تهدید از سوی ایران، در چارچوب همکاری قطب‌ها برای ساقط کردن افزایش قدرت یک قطب است. اما این همکاری در روابط آن‌ها با ایران اثر گذاشته است. این مسئله سبب شده است تا سوءظن‌ها میان مصر، عربستان و ترکیه با ایران برطرف نشود و روابط در سطوح تجاری و تا حدودی فرهنگی، باقی بماند. همچنین سوءظن‌ها نسبت به افزایش قدرت ایران سبب شده تا خاورمیانه همواره شاهد تنش و نزاع باشد. ادامه این امر منطقه خاورمیانه را به سمت جنگ قدرت‌ها خواهد برد.

منابع فارسی

- آدمی، علی و نظیفی نائینی، نازنین و بیژن، عارف، اسرائیل و عربستان سعودی: عصر جدیدی از همکاری دوجانبه، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال هفتم، شماره بیست و هفتم، زمستان ۱۳۹۷، ۲۱۶-۱۸۹
- آقاعلیخانی، مهدی، نقش و جایگاه ترکیه در روند صلح خاورمیانه با تأکید بر دوره ۲۰۱۰-۲۰۰۲، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره شانزدهم، پاییز ۱۳۹۰، ۶۱-۲۷
- باقری چوکامی، سیامک و محمدی الموتی، محسن، ریشه‌های مناقشه آمریکا در مواجهه با فعالیت‌های صلح آمیز هسته‌ای ایران با تأکید بر تئوری موازنه تهدید، فصلنامه پژوهش‌های سیاست اسلامی، سال دوم، شماره ششم، ۱۳۹۳، ۱۳۷-۱۱۱
- بزرگ مهری، مجید، روابط ترکیه و اسرائیل در دو دهه اخیر (۲۰۱۹-۲۰۰۰) همگرایی یا واگرایی، فصلنامه علمی مطالعات روابط بین‌الملل، سال سیزدهم، شماره پنجاه دوم، زمستان ۱۳۹۹، ۴۰-۹
- جانسیز، احمد و اعجازی، احسان، تحلیل رابطه بین ایران و ایالات متحده آمریکا از منظر موازنه تهدید (۲۰۲۱-۲۰۱۶)، فصلنامه علمی سیاست جهانی، دوره نهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۰، ۱۹۶-۱۶۲
- جعفری، علی اکبر، قدرت هوشمند و براندازی جمهوری اسلامی ایران؛ خیز تدریجی آمریکا برای مقابله سیستمی با ایران، فصلنامه علمی پژوهشی سیاست جهانی، دوره دوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۲، ۱۵۵-۱۳۳
- جوانمرد، فاطمه و اختیاری امیری، رضا و رفیع، حسین، تأثیر پیمان صلح ابراهیم بر ترتیبات امنیتی خلیج فارس، پایان‌نامه، انتشارات دانشگاه مازندران، شهریور ۱۴۰۲
- خبرگزاری ایرنا، ترکیه؛ در ظاهر برادر فلسطین، در باطن متحد اسرائیل، ۹ اسفند ۱۴۰۲:
<https://www.irna.ir/news/85400341/%D9%BE%DB%8C%D8%AF%D8%A7-%D9%88-%D9%BE%D9%86%D9%87%D8%A7%D9%86-%D8%B1%D9%88%D8%A7%D8%A8%D8%B7-%D8%A2%D9%86%DA%A9%D8%A7%D8%B1%D8%A7-%D8%AA%D9%84%D8%A7%D9%88%DB%8C%D9%88>
- درویشی سه‌تلانی، فرهاد و مظفری، سمیرا، بررسی عوامل تأثیرگذار بر واگرایی روابط ایران و مصر (۱۳۵۷-۱۳۹۲)، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، سال هفتم، شماره بیست و پنجم، بهار ۱۳۹۷، ۳۰-۱
- سلیمی، حسین و دهقانی فیروزآبادی، جلال و پور اسمعیلی، نجمه، مدل و تحلیل نظری رابطه نظام منطقه‌ای و سیاست خارجی، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال سیزدهم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۶، ۲۴-۱

English sources

- Al Jazeera (2022 October 27). Israel's Benny Gantz relaunches defence ties with Turkey:
- South24(2023 September 20). Iran - Between Peace with Egypt and War with Israel:
- Arab Center Washington DC (2023 June 9). Egypt and Iran: A Quest for Normalized Ties Amid Significant Obstacles:
- Dahri, Noor. (2016). Saudi Arabia, Israel, Mutual Ties & Common Agenda. Independent Resecher- Counter Terrorism - UK, University of Maryland, Counter Terrorism, Undergraduate
- Defence Turkey Magazine (2010 September 22). Turkey and Israel: Strategic Partners in Discord:
<https://arabcenterdc.org/resource/egypt-and-iran-a-quest-for-normalized-ties-amid-significant-obstacles/>
- <https://south24.net/news/newse.php?nid=3536>
- <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/27/israels-gantz-relaunches-defence-ties-with-turkey>
- <https://www.defenceturkey.com/tr/icerik/turkey-and-israel-strategic-partners-in-discord-491>
- <https://www.middleeastmonitor.com/20180108-swiss-newspaper-reveals-secret-military-cooperation-between-saudi-arabia-and-israel/>
- <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/27/israel-and-saudi-arabia-in-talks-over-joint-defence-against-iran>
- Jewish Virtual Library. Overview of Israel-Egypt Cooperation:
- Kamrava, Mehran. (2018). Hierarchy and Instability in the Middle East Regional Order. Center for International and Regional Studies, Georgetown University. Vol. 14. No. 4. 1-35
- Middle East Monitor (2018 January 8). Swiss Newspaper reveals: Secret military cooperat between Saudi Arabia and Israel:
- The Guardian (2022 June 27). Israel and Saudi Arabia 'in talks over joint defence against Iran':
www.jewishvirtuallibrary.org/overview-of-israel-egypt-cooperation

The effect of the military cooperation of Middle East regional powers with Israel on relations with Iran

Fateme Javanmard

(Master of International Relations)

Abstract

The increase in Iran's nuclear power, along with the changes that have taken place in the Middle East, has led to an increase in Iran's power in the Middle East region. The increase in Iran's power has caused a feeling of threat from other powers in the Middle East region, namely Egypt, Saudi Arabia, Turkey and Israel. Therefore, the powers of this region have tried to prevent the increase of Iran's power by military cooperation among themselves. In the meantime, Israel has attracted the attention of other powers due to its greater ability to confront Iran. The current research seeks to answer this question. How the military cooperation of the Middle East powers with Israel affects the relations with Iran. In response, it should be said that the military-security cooperation of these countries with Israel will increase suspicions and also reduce Iran's regional power in the Middle East and increase tension between them. The present research method is qualitative and with a descriptive-explanatory approach, and the data were collected from library and internet sources. To explain the topic of the research, the "Threat balance" approach has been used.

Keywords: Middle Eastern powers, military cooperation, Iran, Israel